

Deelrapport

Analyse landelijke registratiegegevens kindermishandeling

Uitgevoerd in het kader van de
evaluatie Beleidsbrief Bestrijding
van Kindermishandeling.

Amsterdam, april 1994
Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Agnes van Burik
Anneke van Hoek
Pauline de Savornin Lohman

Inhoudsopgave

	pagina
1 Inleiding	1
1.1 Doel van dit onderdeel	1
1.2 Gevolgde werkwijze	2
1.3 Leeswijzer	3
2 Toetsing van beleidsdoelen aan LSBVK-gegevens	4
2.1 Doelstelling 1: verbetering van signalering en melding door burgers en beroepsbeoefenaren in de directe omgeving van kinderen	4
2.2 Doelstelling 2: verbetering van vroegtijdige onderkenning	5
2.3 Doelstelling 3: verbetering van de hulpverlening	6
3 Overige wetenswaardigheden uit registratiegegevens	8
3.1 Regionale trends	8
3.2 Kenmerken van slachtoffers	8
3.3 Kenmerken van de plegers	9
3.4 Kenmerken van de betrokken gezinnen	9
4 Samenvatting en conclusies	11
4.1 Indicatoren voor doelbereiking	11
4.2 Andere relevante tendensen	12
4.3 Conclusies	12

Bijlage: tabellen

1 Inleiding

1.1 Doel van dit onderdeel

Het evaluatiedeel registratie-analyse heeft tot doel om middels de analyse van landelijke registratiegegevens over meldingen van kindermishandeling¹, een bijdrage te leveren aan de toets of en in hoeverre de beleidsdoelstellingen genoemd in de Beleidsbrief kindermishandeling (1990) die betrekking hebben op de secundaire en tertiaire preventie van kindermishandeling worden bereikt.

In concreto kunnen de volgende subdoelen worden onderscheiden die in meer of mindere mate getoetst kunnen worden aan de hand van registratiegegevens over meldingen:

- 1 **Verbetering van de signaalgevoeligheid en meldingsbereidheid** bij degenen in de directe omgeving van kinderen. Het gaat daarbij zowel om burgers als om beroepsbeoefenaren die veel in aanraking komen met kinderen en/of direct toegang hebben tot gezinnen (leerkrachten, sportwerkers, wijkverpleegkundigen, etc.).
- 2 **Verbetering van de vroegtijdige onderkenning van kindermishandeling.** Hoewel dit punt veel te maken heeft met het voorgaande, kan als extra dimensie worden toegevoegd dat het hier ook gaat om het stadium waarin een mishandeling gesignaleerd en gemeld wordt (dat wil zeggen is de mishandeling net begonnen/nog incidenteel, of is er sprake van een langere mishandelingsgeschiedenis?).
- 3 **Verbetering van de kwaliteit van de hulpverlening.** Het gaat hier om de vraag of er sprake is van meer samenwerking tussen verschillende hulpverleningsinstanties bij de afhandeling van de melding (exploratie, interventie, starten hulpverlening) en om de uitvoering van de hulpverlening (meersporenbeleid).

Vooraf dient benadrukt te worden dat de registratie-analyse alleen betrekking heeft op meldingen van kindermishandeling, hetgeen weinig zegt over het vóórkomen van kindermishandeling, omdat het merendeel van de gevallen vermoedelijk niet gemeld wordt. Het zogenaamde dark-number is vermoedelijk zeer omvangrijk². Bovendien concentreert dit evaluatie deel zich op de meldingen die binnenkomen bij de BVA's. Er worden echter ook meldingen gedaan bij de Raden van de kinderbescherming, de politie en de hulpverleningsinstellingen. Deze worden echter vaak niet als zodanig geregistreerd (zie ook paragraaf 1.2).

1 In de Beleidsbrief wordt de omschrijving van kindermishandeling aangehouden die door de Raad voor het Jeugdbeleid wordt gehanteerd. Binnen het evaluatie-onderzoek houden we dezelfde omschrijving aan. Deze luidt als volgt: *Kindernishandeling is elke vorm van voor het kind bedreigende en gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de opvoeders het kind in de afhankelijkheidsrelatie, actief of passief, opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend aan het kind in de vorm van fysiek letsel en/of psychische stoornissen.*

2 Er zijn geen gegevens beschikbaar uit wetenschappelijk onderzoek uitgevoerd in Nederland over de verhouding tussen meldingen en werkelijke omvang van kindermishandeling in een bepaalde tijdsperiode. Op basis van bestaand onderzoek kunnen alleen schattingen worden gemaakt.

1.2 Gevolgde werkwijze

In principe zijn twee landelijke registraties beschikbaar die informatie bevatten over (meldingen van) kindermishandeling. Het betreft:

- de landelijke registratie van het LSBVK³, die jaarlijks de geanonimiseerde registratiegegevens van de 11 regionale Bureaus Vertrouwensartsen inzake Kindermishandeling (BVA's) verwerkt;
- registratiegegevens van de Raden van de Kinderbescherming (RvdK), die sinds kort landelijk worden verzameld door de Directie Jeugdbescherming en Reclassering van het Ministerie van Justitie.

De LSBVK-registratie

Bij een BVA kunnen twee typen meldingen binnenkomen: meldingen ter advies, consult en registratie en meldingen ter activiteit⁴. Voor elk type melding is een apart registratie-formulier ontwikkeld.

De op deze formulieren geregistreerde gegevens worden door de BVA's geanonimiseerd op flop naar de LSBVK gestuurd, die deze gegevens invoert in het landelijke registratie-systeem, dat door de LSBVK beheerd wordt.

De LSBVK-registratie bevat tal van gegevens die gebruikt kunnen worden als indicatie van de doelbereiking van het gevoerde beleid inzake kindermishandeling. Voor de cijferanalyse in dit deelrapport is gebruik gemaakt van de landelijke gegevens uit het registratie-systeem van de LSBVK⁵. Er zijn gegevens geanalyseerd over de jaren 1989 (publicatiejaar Beleidsbrief) tot en met 1992. Op het moment van onderzoek waren de cijfers over 1993 helaas nog niet beschikbaar.

Landelijke gegevens van de RvdK

In 1993 is voor het eerst een landelijk overzicht van gegevens op het gebied van jeugdbescherming en reclassering verschenen waarin landelijke registratiegegevens van de Raden voor de Kinderbescherming zijn opgenomen⁶. De verzamelde gegevens hebben betrekking op 1992.

Jammer genoeg zijn deze registratiegegevens niet of nauwelijks bruikbaar voor de hier gestelde evaluatieve doelen:

- In de eerste plaats is een probleem dat in de registratie van de RvdK de begrippen 'kindermishandeling' en 'seksueel misbruik' niet duidelijk gedefinieerd zijn. Uit een recent registratie- en dossieronderzoek bij een aantal Raden blijkt dat een zeer groot deel van de gevallen die volgens de (ruime) definities van WVC/-Justitie en/of de BVA's onder 'kindermishandeling' vallen, onder andere titels (zoals 'opvoedingsproblemen') zijn opgenomen in de RvdK registratie⁷.
- De registratie van de RvdK is niet goed afgestemd op de fase van de melding. Alleen zaken die door de Raad op de een of andere wijze in behandeling worden genomen, worden intern geregistreerd. Daardoor ontbreken gegevens die juist voor het toetsen van de preventiedoelen zo belangrijk zijn (ontwikkelingen in het meldgedrag van derden).

3 Landelijke Stichting Buro's Vertrouwensarts inzake Kindermishandeling, gevestigd te Utrecht.

4 Bij het eerstgenoemde type melding is de rol van het BVA beperkt tot het adviseren van de melder hoe te handelen bij (een vermoeden van) kindermishandeling en het registreren van enkele relevante gegevens. Bij meldingen ter activiteit neemt het BVA de verantwoordelijkheid voor de zaak over van de melder en worden door het BVA allerlei activiteiten verricht in het kader van verificatie van de melding en het opzetten van een hulpverleningsplan e.d.

5 Grotendeels hebben we de cijfers ontleend aan de door de LSBVK opgestelde jaarverslagen over de jaren 1989-1992. Daarnaast heeft het LSBVK op ons verzoek aanvullend cijfermateriaal geleverd.

6 'Jeugdbescherming en reclassering in cijfers'. Ministerie van Justitie, Directie Jeugdbescherming en Reclassering, juli 1993.

7 Zie A. van Montfoort: 'Kindermishandeling en Justitie', VU Uitgeverij, Amsterdam, 1993.

- Over de jaren vóór 1992 zijn geen vergelijkbare gegevens beschikbaar, waardoor het niet mogelijk is ontwikkelingen binnen de registratiegegevens van de RvdK te traceren.

Op basis van deze overwegingen is afgezien van een diepgaander analyse van landelijke gegevens van de RvdK met het oog op de toetsing van beleidsdoelen. Wel zal, aan het eind van dit rapport, kort worden ingegaan op de vergelijking van BVA-gegevens en enkele RvdK gegevens, die uit het onderzoek van Van Montfoort (1993) naar voren komen.

1.3 Leeswijzer

In dit deelrapport wordt allereerst (hoofdstuk 2) ingegaan op de toetsing van de BVA-cijfers aan de bovenbeschreven drie doelstellingen van het beleid. Vervolgens worden in hoofdstuk 3 algemene ontwikkelingen beschreven die in de registratiegegevens te bespeuren zijn, en die mogelijk relevant zijn voor het beleid in de toekomst. In hoofdstuk 4 worden enkele conclusies geformuleerd.

2 Toetsing van beleidsdoelen aan LSBVK-gegevens

Hieronder wordt voor elk van de 3 genoemde beleidssubdoelen nader uitgewerkt welke registratiegegevens een indicatie kunnen geven van de mate waarin de gestelde subdoelen bereikt worden.

Belangrijk uitgangspunt bij de analyse is, dat kwantitatieve ontwikkelingen in de melding van kindermishandeling (zeker als deze aanzienlijk zijn) in elk geval ten dele opgevat mogen worden als veranderingen in de signaalgevoeligheid en meldingsbereidheid van burgers en beroepsbeoefenaren. De vraag in hoeverre de toename van meldingen verklaard moet worden uit een toename van de *feitelijke* problematiek is niet te beantwoorden, maar een redelijk veilige aanname is dat de feitelijke omvang van kindermishandeling in elk geval geen dramatische stijging te zien geeft op een termijn van 3-4 jaar.

2.1 Doelstelling 1: verbetering van signalering en melding door burgers en beroepsbeoefenaren in de directe omgeving van kinderen

Deze doelstelling kan getoetst worden aan de hand van de volgende registratiegegevens:

- a de ontwikkeling van het aantal meldingen bij de BVA's;
- b de ontwikkeling van het aandeel van burgers en beroepsbeoefenaren in de directe omgeving van kinderen binnen het totaal aantal melders;

Een eventuele afname van het aantal **ongegronde** meldingen vormt ook een indicatie dat er sprake is van een betere signalering en melding. In de registratie van het LSBVK wordt - bij de meldingen ter activiteit - onderscheid gemaakt tussen geverifieerde en niet-geverifieerde meldingen⁸. De laatste categorie bestaat zowel uit ongegronde gevallen waar kon worden vastgesteld dat er geen sprake was van kindermishandeling als ook uit gevallen waarin het vermoeden in meer of mindere mate blijft bestaan maar niet kon worden bevestigd. Het aantal ongegrond verklaarde meldingen wordt helaas niet apart geregistreerd, hetgeen overigens vanuit het oogpunt van beleid wel wenselijk zou zijn.

Ad a) Toename van het aantal meldingen van (vermoedens van) kindermishandeling bij de BVA's.

Het aantal meldingen bij de BVA's blijkt in de periode 1989-1992 gestaag te zijn toegenomen: het aantal meldingen in 1992 ligt 58% hoger dan het aantal meldingen in 1989 (zie tabel 1 in de bijlage). Ten aanzien van de stijging in 1991 en met name 1992 dient wel bedacht te worden dat in september 1991 de mediacampagne "Over sommige geheimen moet je praten" van start ging, die liep tot september 1992. Het exacte effect van de campagne op het aantal meldingen wordt nader onderzocht in een ander onderzoek.

Uit de LSBVK-gegevens (zie tabel 2 in de bijlage) blijkt dat het percentage niet geverifieerde meldingen de laatste jaren iets is afgenomen (1989: 22%; 1992: 19%).

Er zijn dus geen aanwijzingen dat het aantal ongegronde meldingen stijgt, noch dat

⁸ Verificatie vereist dat minimaal twee professionele beroepsbeoefenaren (hulpverleners, onderwijzers en dergelijke) zich in bevestigende zin uitlaten over kindermishandelingsproblematiek rondom het gemelde kind.

de meldingen moeilijker te verifiëren zijn. Omgekeerd kan echter ook worden gesteld dat er geen aanwijzingen zijn dat een toename van het aantal meldingen als ongewenst neveneffect met zich meebrengt dat het aantal ongegronde meldingen toeneemt. Het verlagen van drempels om te melden en een verbetering van de signalering lijkt dus niet gepaard te gaan met een bepaalde onzorgvuldigheid bij de meldende personen/instanties.

De LSBVK-registratie biedt ook inzicht in het soort gevallen van kindermishandeling, zoals dat na verificatie wordt vastgesteld door de BVA-medewerkers (zie tabel 4 in de bijlage). Deze tabel laat zien dat het relatieve aandeel van lichamelijke mishandeling en van seksueel misbruik (in de geverifieerde) meldingen iets lijkt af te nemen 'ten gunste van' meldingen van emotionele verwaarlozing. Hiermee wordt mogelijk de ontwikkeling weerspiegeld dat kindermishandeling steeds meer een containerbegrip wordt. Dit impliceert dat er meer meldingen komen met een onduidelijk karakter.

Ad b) Toename van het aandeel van melders uit de directe omgeving van kinderen

Een overzicht naar type melders (zie tabel 3 in de bijlage) leert ons dat **burgers** in de directe omgeving van het kind altijd al de belangrijkste groep van melders waren voor de BVA's. Het laatste jaar is het relatieve aandeel van deze groep in het totaal aantal meldingen nog iets verder toegenomen (1989: 38%, 1990: 37%, 1991: 38%, 1992: 41%).

De mediacampagne die in september 1991 van start ging zou deze toename veroorzaakt kunnen hebben. Bij beroepsbeoefenaren in de directe omgeving van kinderen moet met name gedacht worden aan onderwijzers, huisarts, schoolarts, consultatiebureau en wijkverpleging. Het percentage meldingen dat vanuit deze groep van beroepsbeoefenaren komt is de laatste jaren vrij constant gebleven (1989: 29%, 1990: 30%, 1991: 29%, 1992: 28%). De onderwijzers en schoolartsen waren en zijn binnen deze groep de belangrijkste melders (de onderwijzers zorgen voor 12 à 13% van alle meldingen en de schoolartsen voor 8 à 9%).

Slechts zeer incidenteel (in ongeveer 2% van de gevallen) meldt het mishandelde kind zelf de kindermishandeling. De campagne "Over sommige geheimen moet je praten" lijkt hier weinig verandering in te hebben gebracht.

Resumerend kan over de doelbereiking op dit aspect worden gezegd dat er in de BVA-registratie indicaties zijn van een positieve ontwikkeling, omdat het aantal meldingen aanzienlijk is toegenomen. Burgers en beroepsoefenaars uit de directe omgeving van kinderen vormden altijd als de belangrijkste groepen melders. Het relatieve aantal van burgers is de afgelopen jaar iets toegenomen. Ook bij de beperkte groep melders uit de tweede lijn is echter sprake van een toename van het aantal meldingen.

Er blijkt dus sprake van een grotere signaalgevoeligheid en/of meldingsbereidheid in en buiten de directe omgeving van kinderen. Er zijn geen aanwijzingen dat de kwaliteit van de meldingen hieronder te lijden heeft gehad.

2.2 Doelstelling 2: verbetering van vroegtijdige onderkenning

Verbetering van vroegtijdige onderkenning van kindermishandeling zou in de registratiegegevens tot uiting kunnen komen door:

- d een afname van de ernst van de gemelde gevallen van kindermishandeling;
- e een afname van het aantal gevallen waarin de mishandeling meerdere kinderen betreft;
- f een toename van het aantal aanmeldingen van jonge kinderen.

De veronderstelling achter de indicatoren ad d) en e) is, dat mishandeling binnen

een gezin, als er niet wordt ingegrepen, gestaag zal verergeren en/of zich zal gaan uitbreiden van één kind naar meerdere kinderen binnen het gezin. Naarmate de mishandeling eerder (h)erkend wordt door de omgeving, zouden de ad d) en e) genoemde effecten kunnen optreden in de registratiegegevens.

Ad d) Afname van de ernst van gemelde gevallen van kindermishandeling

Het is uitermate lastig om de 'ernst' van kindermishandeling vast te stellen, niet in de laatste plaats omdat deze ernst een subjectief gegeven is. In de BVA-registratie is dan ook geen ernst-indicatie te vinden.

Ad e) Afname van het aantal gevallen waarin de mishandeling meerdere kinderen betreft

Een melding van kindermishandeling kan betrekking hebben op meer dan één kind. Tabel 5 in de bijlage geeft een overzicht van het aantal mishandelde kinderen per geverifieerde melding ter activiteit.

In ongeveer een derde van de geverifieerde meldingen ter activiteit wordt er binnen het gezin meer dan één kind mishandeld. Er is een tendens waar te nemen dat mishandeling vaker beperkt blijft tot één of twee kinderen: het aantal gevallen van drie of meer mishandelde kinderen nam naar verhouding af (van 14% in 1989 naar 9% in 1992). Er zijn echter alleen gegevens beschikbaar over de geverifieerde meldingen.

Ad f) Toename van het aantal aanmeldingen van (zeer) jonge kinderen

Uit tabel 12 in de bijlage blijkt dat er in de afgelopen jaren geen sprake is van een toename van het aantal aanmeldingen van (zeer) jonge kinderen.

Resumerend kan over de doelbereiking wat betreft de vroegtijdige onderkenning in de eerste plaats worden opgemerkt dat er slechts weinig gegevens beschikbaar zijn om na te gaan of er inderdaad sprake is van eerdere onderkenning van kindermishandeling. Gegevens over ontwikkelingen in de ernst van de gemelde gevallen zijn niet voorhanden.

Alleen de tendens dat de meldingen minder vaak betrekking hebben op meer kinderen uit één gezin vormt een mogelijke aanwijzing dat er inderdaad sprake is van een vroegtijdige onderkenning. Daar staat tegenover dat de leeftijd van aanmelding de afgelopen jaren niet is gedaald.

Met het oog op de evaluatie van het eigen handelen zou het aanbeveling verdienen dat meldpunten een systematische registratie bijhouden van het aantal gevallen van herhaalde melding en recidive van plegers.

2.3 Doelstelling 3: verbetering kwaliteit hulpverlening

In het overheidsbeleid wordt sterk gepleit voor een hulpverleningsbenadering waarbij meerdere instanties en organisaties betrokken worden. De registratiegegevens van het LSBVK bieden informatie over de ontwikkeling van het aantal instellingen dat door de BVA's betrokken wordt bij het op gang brengen van hulpverlening.

In tabel 3 (bijlage 2) is weergegeven welke instanties door de BVA's werden betrokken bij (het op gang brengen van) de hulpverlening. Het gemiddeld aantal betrokken instellingen per geverifieerde melding blijkt gestaag te zijn gestegen van 1,42 in 1989 naar 2,45 in 1992. Dit betekent een stijging van 73%.

Uit de registratiegegevens van de BVA's blijkt verder dat men steeds vaker overgaat tot het organiseren van of deelnemen aan groepsbesprekingen waarbij alle instellingen die in het specifieke geval een rol hebben gehad of zouden kunnen

hebben, met elkaar overleggen welke hulpverleningsstrategie de beste resultaten zal opleveren en daartoe onderling afspraken maken. Werd er in 1989 nog bij 537 zaken één of meerdere groepsbesprekingen georganiseerd, in 1992 was dit aantal opgelopen tot 859. Ook relatief gesproken (rekening houdend met de absolute toename van het aantal zaken) is hier sprake van een toename.

Het beleid van de BVA's is erop gericht om hulpverlening op gang te brengen die de onderliggende problematiek aanpakt. Dat wil zeggen dat er bij de hulpverlening niet alleen gekeken moet worden naar het slachtoffer, maar ook naar de pleger en naar het gezin. Uit de LSBVK-gegevens wordt echter niet duidelijk hoe vaak er daadwerkelijk meersporen-hulpverlening in gang wordt gezet.

Bij deze registratiegegevens dienen twee kanttekeningen geplaatst te worden.

- 1 Vroeger namen de BVA's min of meer automatisch de verantwoordelijkheid over van de melder. Vanaf 1992 is het beleid van alle BVA's⁹ dat getracht wordt de rol van het BVA waar mogelijk te beperken tot advisering en de melders zelf zoveel mogelijk verantwoordelijk te laten houden. Dit ter bevordering van de deskundigheid en verantwoordelijkheid van direct betrokken instellingen en hulpverleners ter vermindering van de grote werkdruk van de BVA's¹⁰. Het feit dat er bij het op gang brengen van hulpverlening meer overleg plaatsvindt met andere instanties zal vermoedelijk (mede) het gevolg zijn van het feit dat de BVA's de meer complexe zaken zelf ter hand nemen (en de eenvoudiger zaken bij de reguliere instellingen laat).
- 2 De LSBVK-gegevens hebben alleen betrekking op het op gang brengen van hulpverlening. Het is dus niet duidelijk of er bij de hulpverlening zelf meer wordt samengewerkt door instellingen.

Resumerend kan gesteld worden dat er indicaties zijn dat er inderdaad sprake is van meer samenwerking rondom de hulpverlening. De geneigdheid bij de BVA's om andere instanties actief te betrekken bij (het op gang brengen van) de hulpverlening is toegenomen. Dit betekent dat er meer kans is dat meersporen-hulpverlening wordt gerealiseerd. Verder heeft het nieuwe beleid van de BVA's gestalte gekregen. Dit betekent dat de verantwoordelijkheid en de deskundigheid binnen de reguliere hulpverlening (kunnen) toenemen.

9 Per begin 1992 werd dit beleid landelijk gepropageerd door de LSBVK en overgenomen door alle regionale BVA's. Enkelen, m.n. Rotterdam, waren hier al eerder toe overgegaan.

10 Uit de registratiegegevens van het LSBVK blijkt dat de BVA's er inderdaad in slagen om een toenemend aantal meldingen onder verantwoordelijkheid van de reguliere instellingen te houden. In 1992 (het jaar van de beleidswijziging) steeg het aantal meldingen ter advies, consult en registratie met 116% en het aantal meldingen ter activiteit met 36%.

3 Overige wetenswaardigheden uit de registratiegegevens

In dit hoofdstuk wordt kort stilgestaan bij enkele andere gegevens uit de LSBVK-registratie, die interessant kunnen zijn voor de invulling van het beleid in de toekomst.

Waar mogelijk worden vergelijkbare cijfers gegeven van de RvdK.

Achtereenvolgens komen aan de orde:

- regionale trends
- gegevens over slachtoffers
- gegevens over daders
- gezinsgegevens.

3.1 Regionale trends

Er zijn op dit moment 11 regionale BVA's¹¹. Tabel 6 in de bijlage geeft een overzicht van het verloop van het aantal meldingen over de jaren 1989-1992 per BVA. Zowel in absolute als relatieve zin (afgezet tegen het aantal kinderen in de regio) is er in de loop der jaren in elke regio sprake van een toename van het aantal meldingen. Het BVA Breda kent de grootste stijging in het aantal meldingen, terwijl in Groningen en Maastricht de stijging het minst groot is. Deze regionale verschillen worden door het LSBVK verklaard uit factoren als de bekendheid van het BVA, de nabijheid van het BVA en de mate waarin hulpverleners in de regio aandacht besteden aan kindermishandeling.

Relatief gezien wordt kindermishandeling het meest gemeld in Flevoland: in 1992 kwam hier voor één op de 150 kinderen een melding van (vermoedelijke) kindermishandeling binnen. Voor een verklaring van dit gegeven is nader onderzoek nodig. Mogelijk is er sprake van een inhaaleffect omdat het BVA in Lelystad pas sinds 1 januari 1991 bestaat.

3.2 Kenmerken van slachtoffers

Sekse en leeftijd

Bij de verdeling van de aangemelde kinderen naar sekse zien we de laatste jaren een lichte tendens tot een relatieve toename van het aantal gemelde jongens. Maar nog steeds worden meer meisjes (55%) dan jongens (45%) bij de BVA's aangemeld (zie tabel 8 in de bijlage). Bij seksueel misbruik is de stijging van het aantal jongens het duidelijkst (van 19% in 1989 naar 24% in 1992).

Ook van Montfoort (1993) trof in de registratie van de RvdK iets meer meldingen over meisjes aan.

Als we kijken naar de leeftijd van de slachtoffers blijkt dat er aan de BVA's relatief weinig mishandelingen gemeld worden met betrekking tot kinderen onder de 3 jaar en boven de 15, terwijl er relatief veel meldingen binnenkomen van mishandelingen van kinderen in de leeftijdscategorie 3 tot en met 14 (zie tabel 12 in de bijlage).

Van Montfoort trof in de RvdK gegevens relatief weinig meldingen van seksueel

11 De laatste aanwinst is het BVA dat per 1-1-'91 in Lelystad is gevestigd voor Flevoland.

misbruik bij zeer jonge kinderen aan, en relatief weinig meldingen van overige vormen van kindermishandeling bij de groep 15-18 jarigen.

Schatting van het totaal aantal meldingen van mishandelde kinderen (per jaar)

Naar schatting hebben alle BVA's tezamen in 1992 te maken gehad met circa 14.500 mishandelde kinderen (zie tabel 9 in de bijlage).

Van Montfoort komt - op basis van een extrapolatie - voor de RvdK tot een aantal van 5.600 meldingen (per jaar) van kindermishandeling. Op basis van het onderzoek van Van Montfoort bleek het niet mogelijk een betrouwbare schatting te maken van het aantal meldingen dat jaarlijks bij de politie binnenkomt. Het zou echter om tenminste enkele duizenden meldingen gaan.

Beleidsmatig is de vraag naar de verhouding tussen het aantal meldingen en de werkelijke omvang van kindermishandeling interessant. Maar er zijn geen gegevens beschikbaar uit Nederlands wetenschappelijk onderzoek over de omvang van kindermishandeling. Er is vermoedelijk echter wel sprake van een hoog 'dark number'.

3.3 Kenmerken van de plegers

De aard van de mishandeling blijkt duidelijk samen te hangen met het geslacht van de pleger (zie tabel 16 in de bijlage). Seksueel misbruik komt overduidelijk voor rekening van mannelijke plegers. Daarnaast zijn zij licht oververtegenwoordigd bij meldingen van lichamelijke mishandeling. Vrouwen zijn in toenemende mate oververtegenwoordigd bij emotionele verwaarlozing/mishandeling en met name lichamelijke verwaarlozing.

Vergelijkbare verdelingen werden door van Montfoort gevonden in de RvdK gegevens.

Het blijkt dat in de loop der jaren mishandeling steeds vaker door twee plegers wordt uitgevoerd. Bedroeg het percentage mishandelingen waarbij er twee plegers in het spel waren in 1989 nog iets minder dan een kwart, in 1992 betrof het al ruim een derde van de meldingen (zie tabel 17 in de bijlage).

Het blijkt dat in de loop der jaren het aandeel van de vader in het aantal geverifieerde meldingen duidelijk afneemt, terwijl steeds meer mishandelingen worden gemeld die door de vader en moeder gezamenlijk worden gepleegd.

Het is onduidelijk of hier sprake is van feitelijke ontwikkelingen of van veranderingen in de perceptie van degene die meldt of registreert.

3.4 Kenmerken van de betrokken gezinnen

Er blijken relatief minder meldingen gedaan te worden over kindermishandeling in gezinnen met één kind dan in gezinnen met drie of meer kinderen. Dit hangt deels samen met de hieronder genoemde oververtegenwoordiging van alleenstaande ouders (die vaker één kind hebben). De verschillen worden echter in de loop van de jaren wel wat minder groot (zie tabel 13 in de bijlage).

Eénoudergezinnen zijn oververtegenwoordigd bij de gemelde gevallen van kindermishandeling, al is het aantal meldingen in tweeoudergezinnen in de loop der tijd wel licht gestegen. Een verklaring voor de oververtegenwoordiging van het aantal meldingen van kindermishandeling in éénoudergezinnen kan zijn dat de deze eerder als risicogroep voor kindermishandeling worden gezien. De éénoudergezinnen staan dus meer in de 'picture'. Nadere analyse leert dat in pleeg/adoptief gezinnen

het percentage seksueel misbruik opvallend hoog is. In éénoudergezinnen (meestal alleen een moeder) zijn relatief een groot aantal kinderen het slachtoffer van emotionele verwaarlozing en mishandeling (zie tabel 14 in de bijlage).

Het aantal meldingen van kindermishandeling in gezinnen die van oorsprong niet-Nederlands zijn is in de loop der jaren flink toegenomen. De aard van de mishandeling blijkt te variëren per land van herkomst. Over Nederlandse gezinnen komen relatief veel meer meldingen binnen van seksueel misbruik, terwijl bij migrantengezinnen, met name bij Turkse en Marokkaanse, duidelijk meer lichamelijke mishandeling wordt gemeld. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat deze vorm van kindermishandeling het meest zichtbaar is. Seksueel misbruik is moeilijker vast te stellen en zal wellicht zeker in migrantengezinnen onder de oppervlakte blijven (zie tabel 15 in de bijlage).

De BVA's hebben niet altijd goed zicht op eventuele andere problemen die een gezin ernstig kunnen ontregelen en mogelijk oorzaak vormen van de mishandeling. Voorzichtig kan gesteld worden dat lichamelijke verwaarlozing meer voorkomt in gezinnen waar verslaving een grote rol speelt en in multi-probleemgezinnen. Seksueel misbruik ziet men vaker in gezinnen waarin de relatie tussen de ouders problematisch is en in multi-probleemgezinnen. Overigens is het opvallend dat er in veel gevallen van seksueel misbruik geen achterliggend gezinsprobleem wordt geconstateerd.

4 Samenvatting en conclusies

4.1 Doelbereiking

In dit deelrapport is nagegaan in hoeverre op basis van het beschikbare cijfermateriaal uitspraken kunnen worden gedaan over de realisering van beleidsdoelstellingen die in de Beleidsbrief kindermishandeling worden genoemd.

Alleen de landelijke gegevens van het LSBVK over de jaren 1989 t/m 1992 blijken bruikbaar te zijn voor dit doel. Dit betekent dat

- de toetsing plaatsvindt op basis van **meldingen** van kindermishandeling (terwijl het merendeel van de gevallen van kindermishandeling vermoedelijk niet gemeld wordt);
- meldingen die binnenkomen bij de Raden voor de Kinderbescherming en bij de politie buiten beschouwing blijven.

Er is een drietal beleidsdoelen dat in meerdere of mindere mate op basis van de beschikbare registratiegegevens van de LSBVK geëvalueerd kan worden. Het resultaat van deze toetsing is weergegeven in onderstaand schema.

Schema 1: Toetsing beleidsdoelen

Doel	Resultaten toetsing
Verbetering signalering en melding vanuit directe omgeving kind	<ul style="list-style-type: none">- Aantal meldingen door burgers en beroepsoefenaren in én buiten directe omgeving kind is toegenomen.- Meldingen van emotionele verwaarlozing namen naar verhouding het meest toe.- Geen aanwijzing voor negatief bij-effect: aantasting kwaliteit meldingen.
Verbetering van vroegtijdige onderkenning	<ul style="list-style-type: none">- Er kan niet vastgesteld worden of de ernst van de gemelde gevallen veranderd is.- De leeftijd van aanmelding is niet gedaald.- Geverifieerde meldingen hebben iets minder vaak betrekking op mishandeling van meer dan 2 kinderen uit één gezin.
Verbetering samenwerking rondom hulpverlening	<ul style="list-style-type: none">- Nieuwe beleid van BVA's krijgt gestalte.- Meer verantwoordelijkheid laten bij reguliere instellingen.- Meer samenwerking tussen instellingen bij het op gang brengen van hulpverlening.- Niet bekend is of meersporenhulpverlening vaker van de grond komt.

Op basis van schema 1 kan het volgende geconcludeerd worden.

- Op basis van de registratiegegevens is slechts een beperkte toetsing van de beleidsdoelen mogelijk.
- Er lijken met name resultaten geboekt te zijn wat betreft de verbetering van signalering en melding. Omdat gegevens over de ontwikkeling van de werkelijke

omvang van kindermishandeling ontbreken, kunnen ook ten aanzien van dit beleidsdoel geen harde uitspraken worden gedaan.

- Er kan niet worden vastgesteld of er sprake is van een meer vroegtijdige onderkenning van kindermishandeling.
- Er is sprake van meer samenwerking tussen instellingen bij het op gang brengen van hulpverlening voor zover het de gevallen betreft waarbij het BVA actief betrokken is.

4.2 Andere relevante tendensen

- De aard van de gemelde mishandelingen blijkt weinig te variëren in de loop van de jaren, al is er wel sprake van een lichte daling in het percentage lichamelijke mishandeling en seksueel misbruik.
- Er worden meer meisjes dan jongens aangemeld. De aard van de mishandeling is bij jongens en meisjes vrijwel hetzelfde, met uitzondering van seksueel misbruik, waar beduidend meer meisjes het slachtoffer van worden. Er is wel een lichte tendens tot toename van het aantal gevallen van seksueel misbruik van jongens (van 19% in 1989 naar 24% in 1992).
- Kindermishandeling komt relatief vaker voor in gezinnen met drie of meer kinderen. In ongeveer een derde van de gevallen wordt er binnen het gezin meer dan één kind mishandeld, al is er een lichte tendens dat de mishandeling steeds vaker beperkt blijft tot één of twee kinderen.
- Eénoudergezinnen zijn sterk oververtegenwoordigd bij de meldingen, al neemt het aandeel van 'gewone' tweeoudergezinnen in de loop der jaren wel toe.
- Het aantal meldingen van kindermishandeling in allochtone gezinnen is in de loop der jaren toegenomen. Deze tendens kan consequenties hebben voor de hulpverlening en de wensen met betrekking tot de inhoud van de deskundigheidsbevordering. In allochtone gezinnen is relatief vaker sprake van lichamelijke mishandeling, terwijl seksueel misbruik duidelijk meer gemeld wordt in autochtone gezinnen.
- In de loop der tijd worden steeds meer mishandelingen gemeld die gepleegd zouden worden door de vader en moeder samen in plaats van door één pleger. Plegers zijn iets vaker mannen dan vrouwen. Het aandeel van de vrouwen neemt echter toe in de registratie van meldingen van het LSBVK. Seksueel misbruik komt met name voor rekening van mannelijke plegers, vrouwen zijn in toenemende mate oververtegenwoordigd bij emotionele en lichamelijke verwaarlozing.

4.3 Conclusies

Uit de LSBVK-registratiegegevens blijkt vooral duidelijk dat signalering en melding van kindermishandeling door de directe omgeving van kinderen verbeterd is. Ook zijn er aanwijzingen dat de verantwoordelijkheid voor kindermishandeling breder wordt opgepakt door het professionele veld.

Of kindermishandeling ook eerder wordt (h)erkend (vroegtijdige onderkenning) is niet duidelijk.

Tot slot blijkt dat er (althans door de BVA's) meer wordt samengewerkt met andere instellingen bij het afhandelen van zaken.

Wat betreft de gegevens over de achtergrond en context van de gemelde mishandeling (type, plegers, gezinskenmerken etc.) dient opgemerkt te worden dat deze gegevens met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden. Het betreft

immers voor een groot deel percepties van melders of eerste indrukken van meldpunt-medewerkers. Bovendien hebben de cijfers vaak alleen betrekking op de geverifieerde meldingen.¹² Zoals van Montfoort (1993) terecht opmerkt kunnen deze percepties tijdens de behandeling van een zaak nog behoorlijk veranderen.

Wat de LSBVK-registratie **zelf** betreft kan opgemerkt worden dat het aanbeveling verdient om in de registratie mogelijkheden in te bouwen om het aantal ongegronde meldingen apart te registreren en herhaalde meldingen van hetzelfde geval en eventueel recidive van plegers te kunnen traceren.

Dergelijke gegevens zijn van groot belang voor de evaluatie van de effectiviteit van interventies en hulpverlening inzake kindermishandeling.

Tevens wordt (door het uitfilteren van herhaalde meldingen) een reëler beeld verkregen van het aantal bij de BVA's gemelde *gevallen* van kindermishandeling.

12 In 1992 vormden de geverifieerde meldingen 51% van het totaal aantal meldingen.

Bijlage: tabellen

Tabel 1: Aantal meldingen per type melding, 1989 - 1992

Jaar	Meldingen ter activiteit		Meldingen ter advies		Totaal	
	abs.	index	abs.	index	abs.	index
1989	5.220	100	2.021	100	7.241	100
1990	5.826	112	2.397	119	8.223	114
1991	6.576	126	3.231	160	9.807	135
1992	7.102	136	4.364	216	11.466	158
Totaal	24.724	-	12.013	-	36.737	-

Tabel 2: Percentage geverifieerde en niet geverifieerde meldingen ter activiteit, 1989 - 1992

Jaar	Meldingen ter activiteit	
	Geverifieerd	Niet geverifieerd
	%	%
1989	78	22
1990	79	21
1991	79	21
1992	81	19

Tabel 3: Type melder, 1989 - 1992

Type melder	1989	1990	1991	1992	
Kind zelf	2	2	1	2	
Omgeving kind	38	37	38	41	
- Mish. ouder		1	1	0	0
- Niet-mish. ouder		6	6	5	4
- Familielid		8	8	8	9
- Buren/kennissen		17	16	18	21
- Anoniem		2	3	3	3
- Overig		4	3	4	4
Somatische gezondheidszorg	24	23	21	20	
- Huisarts		5	5	4	4
- Ziekenhuisarts		4	4	4	4
- Schoolarts		8	9	9	8
- Consultatieburo		2	2	1	1
- Wijkverpleging		2	1	2	2
- Overig		3	2	1	1
Geestelijke gezondheidszorg	4	4	5	4	
- RIAGG		2	2	2	2
- Intra/semi-murale gezondheidszorg		1	1	1	0
- Overig		1	1	2	1
Onderwijs	15	17	16	16	
- Onderwijzer		12	13	13	13
- Overig		3	4	3	3
Welzijnswerk	7	7	8	6	
- AMW/GSD		3	2	3	2
- Overig		4	5	5	4
Justitiële instellingen	7	7	8	7	
- Politie		5	5	5	5
- Raad voor de Kinderbescherming		1	1	1	1
- Overig		1	1	1	1
Anders	3	3	3	4	
Totaal	100	100	100	100	

Tabel 4: Aard van de mishandeling na verificatie, 1989 - 1992

	1989 %	1990 %	1991 %	1992 %
Emotionele mishandeling/ verwaarlozing	40	42	40	43
Lichamelijke verwaarlozing	9	8	9	8
Lichamelijke mishandeling	23	23	22	21
Seksueel misbruik	19	18	18	17
Overige	9	9	11	11
Totaal	100	100	100	100

Tabel 5: Aantal mishandelde kinderen per geverifieerde melding, 1989 - 1992

Aantal kinderen	1989		1990		1991		1992	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Een kind	2.925	63	3.905	63	4.978	66	5.918	66
Twee kinderen	1.068	23	1.488	24	1.886	25	2.242	25
Drie of meer	650	14	806	13	679	9	807	9
Totaal	4.644	100	6.199	100	7.542	100	8.966	100

Tabel 6: Door de BVA's betrokken instanties, 1989 - 1992 (procentueel)¹³

Instantie	1989 %	1990 %	1991 %	1992 %
Somatische gezondheidszorg	84	83	90	104
- Huisarts	47	46	49	56
- Ziekenhuisarts	7	5	6	8
- Schoolarts	14	15	18	22
- Consultatieburo	4	5	5	5
- Wijkverpleging	9	9	10	11
- Overig	3	3	2	2
Geestelijke gezondheidszorg	20	16	19	24
- RIAGG	11	10	12	15
- Intra/semi-murale gezondheidszorg	4	3	3	2
- Overig	5	3	4	7
Onderwijs	34	32	39	46
- Onderwijzer	28	26	33	40
- Overig	6	6	6	6
Welzijnswerk	17	17	22	23
- AMW/GSD	8	9	19	11
- Overig	9	8	12	12
Justitiële instellingen	30	26	33	39
- Politie	9	8	10	13
- Raad voor de Kinderbescherming	16	13	16	19
- Overig	5	5	7	7
Anders	3	3	3	3
Totaal	188	177	206	239
Aantal instanties	5.777	7.375	10.267	14.099
Aantal geverifieerde meldingen	4.072	4.602	5.195	5.753
Gemiddeld aantal instanties per geverifieerde melding	1,42	1,60	1,98	2,45

¹³ De procentuele verdeling komt ruim boven de 100% uit omdat gerekend is vanuit de aantallen geverifieerde meldingen.

Tabel 7: Meldingen (ter activiteit en ter advies totaal) per BVA, absoluut en relatief (meldingen per x-aantal kinderen 0-19 jaar die in de regio woonachtig zijn), 1989 - 1992

Buro	1989		1990		1991		1992	
	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.	abs.	rel.
Groningen	544	400	626	350	700	360	746	330
Leeuwarden	388	380	441	330	490	340	559	290
Zwolle	579	500	630	460	702	400	791	350
Arnhem	865	480	915	450	1.065	450	1.265	370
Utrecht	807	280	966	240	1.091	240	1.176	220
Amsterdam	1.091	470	1.105	460	1.237	450	1.605	350
Den Haag	669	470	766	410	866	410	939	380
Rotterdam	1.075	660	1.265	370	1.466	370	1.608	330
Breda	814	610	998	500	1.193	480	1.563	360
Maastricht	409	560	511	450	573	460	716	360
Lelystad	-	-	-	-	424	170	498	150
Totaal	7.241	460	8.223	400	9.807	390	11.466	330

Omdat niet alle BVA-regio's even groot zijn, is het absolute aantal meldingen per regio afgezet tegen het aantal kinderen dat in die regio woont. Aldus wordt uitgerekend per hoeveel kinderen er een melding van kindermishandeling binnenkomt. Een voorbeeld ter toelichting: In Groningen is in 1992 gemiddeld één melding per 330 kinderen binnengekomen, terwijl dit in Lelystad één melding op 150 kinderen is.

Tabel 8: Aard van de mishandeling en het geslacht van het mishandelde kind (geverifieerde gevallen)

		emotion. mish./ verw.	licham. verw.	licham. mish.	seksueel misbr.	overig	totaal
1989	jongen	48%	52%	52%	19%	41%	43%
	meisje	52%	48%	48%	81%	59%	57%
1990	jongen	44%	49%	49%	19%	39%	41%
	meisje	56%	51%	51%	81%	61%	59%
1991	jongen	47%	50%	47%	21%	46%	43%
	meisje	53%	50%	53%	79%	54%	57%
1992	jongen	48%	51%	49%	24%	45%	45%
	meisje	52%	49%	51%	76%	55%	55%

Tabel 9: Schatting totaal aantal mishandelde kinderen, 1989 - 1992

Jaar	Meldingen ter activiteit			Meldingen ter advies		Totaal-schatting
	abs	Aantal mishandelde kinderen	%	abs	Schatting aantal mishandelde kinderen	
1989	5.220	4.644	89	2.021	1.799	6.443
1990	5.826	6.199	106	2.397	2.541	8.740
1991	6.576	7.542	115	3.231	3.716	11.258
1992	7.102	8.966	126	4.364	5.499	14.465
Totaal	24.724	27.351	111	12.013	13.555	40.906

Tabel 10: Stijging aantal mishandelde kinderen (geverifieerde gevallen en totaalschatting), 1989 - 1992

Jaar	Geverifieerde mishandelingen		Schatting totaal mishandelingen	
	Abs	Index	Abs	Index
1989	4.644	100	6.443	100
1990	6.199	133	8.740	136
1991	7.542	162	11.258	175
1992	8.966	193	14.465	225

Tabel 11: Sekse van de mishandelde kinderen, 1989 - 1992 (geverifieerde gevallen)

Sekse	1989		1990		1991		1992	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Meisje	2.611	56	3.600	58	4.309	57	4.973	55
Jongen	2.033	44	2.599	42	3.233	43	3.993	45

Tabel 12: Leeftijd van de mishandelde kinderen, 1989 - 1992 (geverifieerde gevallen)

Leeftijd	1989	1990	1991	1992	Kinderen in Nederland**
	%	%	%	%	%
0 t/m 2 jaar	9	8	8	7	17
3 t/m 5 jaar	17	18	18	17	16
6 t/m 8 jaar	20	21	21	21	16
9 t/m 11 jaar	18	18	18	19	16
12 t/m 14 jaar	16	15	16	17	16
15 t/m 17 jaar	14	14	13	14	19
18 jaar en ouder*	6	6	6	5	-

* Ofschoon de doelgroep van de BVA's door kinderen van 1 tot en met 17 jaar wordt gevormd, wordt hier de categorie 18 jaar en ouder genoemd. Enerzijds kan namelijk een kind wanneer het BVA de melding afsluit intussen 18 jaar of ouder zijn, anderzijds vallen onder deze categorie ook (meerderjarige) geestelijk gehandicapten. Het merendeel van deze categorie heeft betrekking op geestelijk gehandicapten.

** Percentages uit 1990.

Tabel 13: Kindertal in gezinnen waar kindermishandeling is gemeld, 1989 - 1992 (geverifieerde gevallen)

Kindertal	Meldingen				Gezinnen Nederland*
	1989 %	1990 %	1991 %	1992 %	%
Een	28	29	30	31	37
Twee	37	39	37	35	44
Drie	20	19	19	19	14
Vier of meer	15	13	14	15	5
Totaal	100	100	100	100	100

* Cijfers uit 1991.

Tabel 14: Gezinsamenstelling van gezinnen waar kindermishandeling is gemeld, 1989 - 1992 (geverifieerde gevallen)

Gezinsamenstelling	Meldingen				Gezinnen Nederland*
	1989 %	1990 %	1991 %	1992 %	
Eénoudergezin	29	29	29	27	11
Vader en moeder	53	53	55	57	
'Stief'gezin	15	16	14	14	89
Pleeg/adoptief gezin	2	1	1	1	
Overig	1	1	1	1	
Totaal	100	100	100	100	100

* Cijfers uit 1991

Tabel 15: Land van herkomst van gezinnen waar kindermishandeling is gemeld, 1989 - 1992 (geverifieerde gevallen)

Herkomst gezin	Meldingen			
	1989 %	1990 %	1991 %	1992 %
Nederland	82	80	76	74
Turkije, Marokko	6	7	10	11
Suriname, Antillen	5	6	6	7
Overig	7	7	7	8
Totaal	100	100	100	100

**Tabel 16: Aard van de mishandeling naar geslacht van de pleger, 1989 - 1992
(procentueel) (geverifieerde gevallen)**

Aard mishandeling	1989		1990		1991		1992	
	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw	man	vrouw
Emotionele verwaarlo- zing/ mishandeling	50	50	51	49	45	55	43	57
Lichamelijke verwaarlo- zing	48	52	48	52	39	61	39	61
Lichamelijke mishandeling	59	41	60	40	57	43	57	43
Seksueel misbruik	90	10	90	10	88	12	88	12
Overige	57	43	57	43	47	53	45	55

**Tabel 17: Relatie tussen pleger en mishandeld kind, 1989 - 1992 (procentueel)
(geverifieerde gevallen)**

Pleger in het geval van 1 pleger	1989 %	1990 %	1991 %	1992 %
Vader	34	34	26	23
Stiefvader	6	6	5	5
Broer	2	1	2	1
Ander mannelijk familielid	2	2	2	3
Andere man, geen familie	3	3	3	4
Moeder	28	29	29	29
Vriendin, stiefmoeder	1	0	1	1
Subtotaal 1 pleger	76	75	68	66
Pleger in het geval van 2 plegers				
Vader en moeder	18	18	25	27
Vriend/stiefvader en moeder	3	2	3	3
Vriendin/stiefmoeder en vader	0	1	0	1
Vader en vriend/stiefvader	0	1	1	0
Vader en overige	1	1	1	1
Moeder en overige	1	1	1	1
Overige combinaties	1	1	1	1
Subtotaal 2 plegers	24	25	32	34
Totaal	100	100	100	100